

TỔ CHỨC HỢP TÁC THƯỢNG HẢI (SCO) - NHỮNG BƯỚC PHÁT TRIỂN MỚI

PGS.TS. Đặng Thanh Toán
Phan Thị Hoài Thu
Trường ĐHSPT Hà Nội

Tổ chức hợp tác Thượng Hải (Shanghai Cooperation Organisation, viết tắt là SCO) được thành lập ngày 14/6/2001 tại thành phố Thượng Hải - Trung Quốc từ tổ chức tiền thân là Nhóm “5 nước Thượng Hải”. Đây là tổ chức hợp tác liên chính phủ gồm 6 nước là: Cộng hòa Cadăctan, Cộng hòa nhân dân Trung Hoa, Cộng hòa Tagikixtan, Liên bang Nga, Cộng hòa Curoguxtan và Cộng hòa Udobêkixtan. Ngoài ra, hiện nay tổ chức này còn có những nước quan sát viên và nhiều nước đã làm đơn xin gia nhập như Mông Cổ (quan sát viên từ hội nghị cấp cao Tasken, năm 2004); Iran, Pakixtan và Ấn Độ (trở thành quan sát viên tại Hội nghị Thượng đỉnh Atana, tháng 6/2005).

Đến nay SCO vừa tròn 5 tuổi và hồi đầu tháng 5 năm 2006, thủ đô Bắc Kinh (Trung Quốc) là nơi diễn ra cuộc họp thường niên của Bộ trưởng Quốc phòng các nước thành viên cùng với đại diện các quốc gia có quy chế quan sát viên. Ngay sau đó, từ ngày 15 - 16/8/2006, thành phố Thượng Hải lại vinh dự được chọn làm nơi tổ chức Hội nghị cấp cao lần thứ VI của Tổ chức này.

1. Hoàn cảnh

Thế kỷ XX chứng kiến nhiều biến động lớn lao làm thay đổi cục diện thế giới. Cuối

thập kỷ 80, Chiến tranh Lạnh chấm dứt, quan hệ giữa Liên Xô và Mỹ chuyển từ “đối đầu” sang “đối thoại”, từ trật tự hai cực chuyển sang xu thế đa cực với những mối quan hệ song phương, đa phương của các quốc gia, vùng lãnh thổ. Cuối năm 1991, Liên bang Xô viết tan vỡ, nước Nga được quốc tế công nhận thay thế vai trò của Liên Xô trước đây. Trong bối cảnh đó, những thể chế “nhất siêu, đa cường” còn tiếp tục tồn tại và đang trên đà phát triển, vừa tạo sự cạnh tranh, vừa đặt quan hệ hợp tác giữa các nước nhằm tìm kiếm và khẳng định vị thế quốc tế của mình.

Trung Á vẫn được các nhà địa chính trị thế giới gọi là khu vực trung tâm, là “điểm nóng” của tình hình chính trị thế giới do những lợi ích kinh tế, chính trị to lớn. Nhất là trong bối cảnh hiện nay, thế giới đang tiềm ẩn những vấn đề nổi cộm như chủ nghĩa khủng bố, chủ nghĩa tôn giáo cực đoan, chủ nghĩa ly khai. Nơi đây được coi là vũ đài đấu tranh trong cuộc tranh giành năng lượng của các nước lớn tiêu biểu như Mỹ, Nga, Trung Quốc... Trung Á còn nằm trên ngã tư chiến lược giữa châu Âu- vành đai Địa Trung Hải, Trung Đông và khu vực Châu Á - Thái Bình Dương nên trở thành tâm điểm trên mọi lĩnh vực. Với những yếu tố thuận lợi ấy dễ dàng

hiếu tại sao Mỹ càng ngày càng “lấn sâu” gây ảnh hưởng của mình và xúc tiến mọi hành động nhằm thâm nhập sâu vào lãnh thổ Trung Á. Không chỉ vậy, giống như một “thỏi nam châm” có sức hút kỳ lạ, Trung Á đã và đang khiến nhiều lãnh đạo cấp cao của các nước không thể không chú ý.

Sau khi Liên Xô sụp đổ, cùng với sự rạn nứt trong quan hệ giữa Cộng đồng Các quốc gia độc lập (SNG), địa vị của Liên bang Nga ngày càng giảm sút ở khu vực Trung Á. Điều này là do chính các nước Trung Á chọn đường lối ngoại giao độc lập, tự trị làm cho khoảng trống quyền lực nơi đây trong một thời gian dài bị bỏ ngỏ. Những bất lợi của Nga vô hình chung tạo thuận lợi cho Mỹ. Cùng với việc mở rộng NATO về phía Đông, Mỹ cố gắng dựng cho mình một vòng cung ngăn chặn, bao vây Nga từ Tây Bắc xuống Tây Nam nhằm trói chặt nước này trong khuôn khổ biên giới quốc gia, không chế không để trở thành một siêu cường như Liên Xô trước đây.

Trung Quốc cũng dành sự chú ý đặc biệt tới Trung Á, nỗ lực cải thiện quan hệ với những nước này, không phải chỉ vì Trung Quốc là nước nhập khẩu dầu mỏ lớn thứ hai thế giới mà so với Trung Đông và châu Phi, về mặt địa lý Trung Á thực sự có một vị trí quan trọng đối với Trung Quốc. Mặt khác, trong đường lối đối ngoại của mình, Trung Quốc cũng muốn đặt quan hệ thân thiết với Nga. Nhận rõ ảnh hưởng của Nga ở khu vực này đang dần lung lay, Trung Quốc muốn xích lại gần Nga hơn để tăng dần ảnh hưởng của mình ở Trung Á. Nhưng Oasinhton không để gì bỏ qua chuyện này. Một mặt,

Mỹ ngăn chặn sự mở rộng ảnh hưởng của Trung Quốc, mặt khác tạo thế cài răng lược chen chân vào giữa Trung Quốc nhằm cô lập, khống chế quốc gia này. Cùng với việc có mặt ở Trung Á, Irắc, Apganixtan, Mỹ đã tạo nên một vành đai chiến lược xung quanh Trung Đông, khống chế nguồn dầu mỏ quan trọng, đẩy Trung Quốc đến trước nguy cơ khủng hoảng năng lượng lớn.

Vì thế, cả Nga và Trung Quốc cùng có chung một mục đích, một động cơ nhằm tăng cường ảnh hưởng của mình và ổn định khu vực Trung Á. Hơn thế, hai nước đều nhận thấy rõ mối nghi ngại từ phía Mỹ trong quan hệ Trung Quốc - Nga - Trung Á. Do đó, Trung Quốc, Nga ngày càng thiết lập quan hệ ngoại giao thân thiện và hiệu quả hơn. Thực tế cho thấy cả hai cường quốc này đều coi Tổ chức hợp tác Thượng Hải là chìa khóa vàng, công cụ vạn năng nhằm ổn định khu vực Trung Á. Trên cơ sở đó, ngày 26/4/1996, tại Thượng Hải, nguyên thủ 5 nước Trung Quốc, Nga, Cadactan, Curoguxtan, Tagikixtan đã ra tuyên bố chung, thành lập cơ chế “5 nước Thượng Hải” dựa trên một Hiệp ước tăng cường sự tin cậy và giải trừ quân bị tại khu vực biên giới giữa năm quốc gia thành viên. Như vậy, ban đầu SCO chủ yếu hợp tác về an ninh, chính trị mà trực quan hệ chính là Trung Quốc và Liên bang Nga.

Đối với các nước Trung Á trước những biến động của tình hình thế giới, đặc biệt là việc Mỹ ngày càng leo thang ở khu vực này, cả Cadactan, Curoguxtan, Tagikixtan đều mong muốn quan hệ hợp tác với hai nước láng giềng rộng lớn là Nga và Trung Quốc.

Cùng với cố gắng tăng cường hợp tác trong Cộng đồng Các quốc gia độc lập, cả ba nước đều tỏ ý lo ngại trong việc giải quyết những vấn đề mang tính toàn cầu. Những bất ổn của khu vực trong những năm gần đây càng thúc các nước nhanh chóng thiết lập quan hệ đối tác thân thiện với những nước xung quanh. Từ những hoạt động tăng cường hợp tác giữa Nga và Trung Quốc nhằm ổn định tình hình khu vực Trung Á, ba nước này đã cùng ký kết văn kiện thành lập một cơ chế mới, làm cơ sở cho việc giải quyết những vấn đề đang gặp phải.

2. Sự thành lập Tổ chức hợp tác Thượng Hải (SCO)

*** Từ cơ chế “5 nước Thượng Hải” đến “Tổ chức hợp tác Thượng Hải”**

Tổ chức hợp tác Thượng Hải được hình thành trên cơ sở “nhóm 5 nước Thượng Hải”, là kết quả hợp logic của sự phát triển sâu hơn, rộng hơn và chặt chẽ hơn cơ chế hợp tác của tổ chức tiền thân. Tại cuộc gặp Thượng đỉnh tháng 4/1996, các nước đã thảo luận về an ninh biên giới và đã ký “Hiệp định tăng cường tin cậy về lĩnh vực quân sự”, mở đầu cho quá trình hình thành cơ chế mới. Tới năm 2000, Tổ chức này đã lần lượt triệu tập 5 lần gặp gỡ nguyên thủ quốc gia¹. 5 năm qua, nhu cầu và nguyện vọng hợp tác của các nước thành viên không ngừng tăng cường và mở rộng, đặt cơ sở vững chắc cho sự ra đời của tổ chức mới. Hội nghị lần thứ nhất diễn ra từ ngày 26/4/1996 tại Thượng Hải (Trung Quốc). Các bên đã ký kết “Hiệp định tăng

cường tin cậy về lĩnh vực quân sự ở vùng biên giới”. Hội nghị lần thứ hai tại Matxcova ngày 24/4/1997. Những người đứng đầu 5 nước đã ký kết “Hiệp định cùng nhau giảm bớt lực lượng, quân sự, biên giới” với nội dung cắt giảm lực lượng vũ trang ở hai bên giữa Trung Quốc và 4 nước có liên quan là Nga, Cadactan, Tagikixtan và Curoguxtan. Ngày 2/7/1998, tại Alma Ata (thủ đô cũ của Cadactan) chứng kiến Hội nghị Thượng đỉnh lần thứ ba. Tại Hội nghị lần này, Nhóm đã ra “Tuyên bố Alma Ata” nhằm kiên trì nguyên tắc quan hệ quốc tế như tôn trọng chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ, bình đẳng cùng có lợi... Từ ngày 24 - 26/8/1999, nguyên thủ 5 nước có cuộc gặp gỡ lần thứ tư tại Bishkek. Cùng với “Tuyên bố Bishkek” và việc nhắc lại tinh thần của những hiệp định đã ký kết trước đây, đồng thời nhấn mạnh tăng cường chống khủng bố, hợp tác kinh tế, buôn bán, tìm kiếm con đường phát triển nhiều bên, các nước đã tiến thêm một bước trong hợp tác đa phương và song phương. Cuộc gặp lần thứ V của “Nhóm Thượng Hải 5” diễn ra ngày 5/7/2000 tại Đusanbe với nội dung tổng kết những hoạt động đã đạt được 5 năm qua, phân tích những tồn tại, yếu kém và hạn chế, cùng đẩy mạnh hơn quan hệ giữa các nước thành viên.

Hội nghị lần thứ VI của “Nhóm Thượng Hải 5” diễn ra ngày 14/6/2001 tại Thượng Hải với sự tham gia của Chủ tịch Trung Quốc Giang Trạch Dân, Tổng thống Nga V.Putin, Tổng thống Curoguxtan Axka Akaep, Tổng thống Tagikixtan Emomali Rakhômôlôp, Tổng thống Cadactan Nuxuntan Nadăcbaep và Tổng thống Udobêkixtan Ixlam Karimop chính thức cho ra đời một tổ chức mới. Theo

¹ Vị trí chiến lược Trung Á và Tổ chức hợp tác Thượng Hải, Tài liệu tham khảo đặc biệt - Các vấn đề quốc tế.

đó, Hội nghị đã ký kết văn kiện thành lập Tổ chức hợp tác Thượng Hải (viết tắt SCO) sau khi kết nạp thêm Udobekixtan là thành viên thứ sáu. Sự kiện này đánh dấu bước phát triển và trưởng thành mới của các nước thành viên. Đến đây, cơ chế Thượng Hải thoát thân thành Tổ chức hợp tác Thượng Hải.

Cùng với thời gian, SCO dần trở thành một khối liên minh thực sự giữa các quốc gia thành viên, không chỉ dừng ở lĩnh vực an ninh biên giới, mà ngày càng mở rộng với nhiều kế hoạch và dự án hợp tác cùng có lợi khác về chính trị, an ninh, ngoại giao, thương mại, văn hóa... So với cơ chế "5 nước Thượng Hải", Tổ chức hợp tác Thượng Hải không những mở rộng hơn về số thành viên tham gia, mà còn tăng cường hợp tác thêm nhiều lĩnh vực, cùng với việc chấp thuận một số nước là thành viên và quan sát viên. Không chỉ khác nhau về tên gọi hay số lượng các nước thành viên, về chức năng và tổ chức vận hành đều có những thay đổi to lớn.

Thứ nhất, với sự tham gia của Udobekixtan, cơ chế 5 nước đã biến thành cơ chế 6 nước. Đây không chỉ là sự thay đổi về số lượng mà nguyên tắc và phương thức tổ chức thành viên cũng thay đổi. Từ một tổ chức của các nước có cùng biên giới tập hợp nhau lại, đến nay, đã trở thành một tổ chức mang tính khu vực, không hạn chế về số lượng nước thành viên tham gia và còn nhiều cơ hội mở rộng hơn nữa. Tuyên bố chung của 6 nước quy định "trên cơ sở cùng hiệp thương, nhất trí tiếp nhận những nước thừa nhận tôn chỉ và nhiệm vụ hợp tác trong

*khuôn khổ của tổ chức này với những nguyên tắc và điều kiện khác"*².

Thứ hai, từ một tổ chức với cơ chế đối ngoại và hợp tác giữa các nước thành viên mở rộng thành một thể thống nhất trao đổi trong nội bộ nhóm, vừa hợp tác với những nước có liên quan ngoài tổ chức và các tổ chức khác trên thế giới thuộc mọi lĩnh vực. Tuyên bố chung nêu rõ: "Tổ chức hợp tác Thượng Hải thực hiện nguyên tắc mở cửa với bên ngoài, sẵn sàng triển khai các loại đối thoại, trao đổi và hợp tác với các nước khác, các tổ chức quốc tế và tổ chức khu vực liên quan"³.

Thứ ba, về chức năng, Tổ chức hợp tác Thượng Hải được mở rộng rõ rệt so với cơ chế 5 nước. Từ tinh thần tin cậy lẫn nhau, hợp tác đơn nhất và cục bộ trong phạm vi biên giới, nay trở thành tổ chức hợp tác toàn diện. "Tôn chỉ của Tổ chức hợp tác Thượng Hải là: 1- Tăng cường tin cậy lẫn nhau và hữu nghị láng giềng thân thiện giữa các nước thành viên; 2- Khuyến khích các thành viên tiến hành hợp tác có hiệu quả trên các lĩnh vực chính trị, kinh tế, buôn bán, khoa học, giáo dục, năng lượng, giao thông, môi trường và các lĩnh vực khác; 3- Cùng dồn sức vào duy trì và bảo vệ hòa bình, an ninh và ổn định khu vực; 4- Xây dựng trật tự mới về chính trị, kinh tế quốc tế một cách dân chủ, công bằng, hợp lý"⁴. Qua đó, SCO dần hình thành và xác lập được một cơ chế, quy tắc ứng xử đầy đủ, hiệu quả, tạo động lực thúc đẩy mối quan hệ giữa các thành viên cũng

² Như trên.

³ Như trên.

⁴ Như trên.

như việc nâng cao uy tín, vai trò của tổ chức này trên trường quốc tế.

*** Mục đích thành lập và nhiệm vụ hành động**

Tại điều 1 Hiến chương SCO nêu rõ: Tổ chức hợp tác Thượng Hải ra đời nhằm củng cố sự tin cậy lẫn nhau, tình hữu nghị và phát triển quan hệ hợp tác song phương và đa phương nhằm mục đích giữ gìn và củng cố an ninh khu vực. Qua đây, các thành viên ngăn chặn nạn khủng bố, chủ nghĩa cực đoan, các tệ nạn xã hội như buôn bán ma túy, vũ khí trái phép, chống tội phạm xuyên quốc gia, nạn di cư bất hợp pháp... Bên cạnh với hợp tác kinh tế, quốc phòng, an ninh, khoa học, đào tạo đội ngũ nhân lực, công nghệ, giao thông vận tải, tài chính, văn hóa, bảo vệ môi trường và một số lĩnh vực khác; cùng quan điểm chung hội nhập kinh tế quốc tế và khu vực; thúc đẩy quyền tự do cơ bản của con người; củng cố và phát triển quan hệ với các nước và các tổ chức khác; nhằm giải quyết các xung đột trong nội bộ tổ chức và tìm ra những biện pháp giải quyết những vấn đề toàn cầu, nhất là trong bối cảnh thế giới đang tồn tại nhiều thách thức khi bước vào kỷ nguyên mới.⁵

*** Về cơ cấu tổ chức**

Tổ chức hợp tác Thượng Hải bao gồm các cơ quan, thể chế sau: Hội đồng nguyên thủ quốc gia, Hội đồng người đứng đầu Chính phủ, Hội đồng Bộ trưởng Ngoại giao, Ban thư ký, Tổ chức chống khủng bố - RAST (trụ sở chính tại Tasken, Uđơbêkixtan)

Hội đồng nguyên thủ, Hội đồng người đứng đầu Chính phủ, Hội đồng Bộ trưởng Ngoại giao họp mỗi năm một lần theo định kỳ, và chức chủ tịch được hoán đổi luân phiên theo văn chữ cái của tiếng Nga. Riêng Ban thư ký là cơ quan hành chính được bổ nhiệm theo đề nghị của Hội đồng Bộ trưởng Ngoại giao. Tổng thư ký SCO hiện nay là ông Trương Đức Quảng, người Trung Quốc.⁶

*** Nguyên tắc hoạt động**

Tổ chức hợp tác Thượng Hải hoạt động trên cơ sở nền tảng tôn trọng độc lập, chủ quyền toàn vẹn lãnh thổ của nhau, không can thiệp vào công việc nội bộ của các thành viên. Theo lời Tổng thư ký SCO Trương Đức Quảng nhận xét, ba nhân tố bất ổn chủ yếu của các nước Trung Á hiện nay là: chủ nghĩa khủng bố, chủ nghĩa ly khai và chủ nghĩa tôn giáo cực đoan. Vì vậy, ngay từ khi mới thành lập, SCO đã đặt ra nhiệm vụ trung tâm là đấu tranh chống ba thế lực trên. SCO là một trong những tổ chức quốc tế gương cao ngọn cờ chống chủ nghĩa khủng bố sớm nhất, theo đó, sáu thành viên cam kết bình đẳng, không tấn công, hợp tác trên tinh thần hiểu biết lẫn nhau, tôn trọng ý kiến của nhau. Từ đó, Tổ chức tìm ra tiếng nói chung trong những hành động vì hòa bình, hợp tác, cùng phát triển. Các nước cam kết không cho phép bất cứ một hoạt động nào trên đất nước mình làm tổn hại đến các thành viên cũng như không gia nhập các tổ chức quốc tế và khu vực chống lại lợi ích chung của SCO. Ngoài ra, các nước không cho phép bất kỳ hành động

⁵ Xem "Shanghai Cooperation Organisation charter", tại www.secstco.org.

⁶ Như trên.

nào cản trở việc thực hiện nghiêm chỉnh những quy định của Hiến chương.⁷

3. Một số kết quả hợp tác và triển vọng của SCO

Hợp tác an ninh, quốc phòng

Cùng với nguy cơ chung của nhân loại, ngay trong mục tiêu thành lập, các nước thành viên SCO đặc biệt chú trọng đến hợp tác an ninh - quốc phòng nhằm chống chủ nghĩa ly khai, chủ nghĩa khủng bố và chủ nghĩa tôn giáo cực đoan. SCO thực sự là tổ chức đi tiên phong trên lĩnh vực này bởi thế giới chỉ bắt tay vào chống khủng bố thực sự từ sau sự kiện ngày 11/9/2001. Trong Tuyên bố được nêu tại cuộc gặp Thượng đỉnh các nước thành viên SCO tại Cadáctan tháng 7/2005 ghi rõ: *"Các quốc gia thành viên của SCO đều xuất phát từ việc chống chủ nghĩa khủng bố, chủ nghĩa ly khai và chủ nghĩa cực đoan là nguy cơ đe dọa toàn vẹn lãnh thổ và an ninh của quốc gia thành viên SCO, đe dọa sự ổn định kinh tế, chính trị, xã hội của những nước này"*.⁸

Sau sự kiện ngày 11/9, cục diện địa chính trị Âu - Á đã thay đổi lớn. Các nước Trung Á đã tích cực phối hợp với liên minh chống khủng bố quốc tế, chấp nhận cho quân đội Mỹ và các nước phương Tây đồn trú trên lãnh thổ nước mình, nhằm loại bỏ các lực lượng chống khủng bố trong và ngoài nước, các thế lực tôn giáo cực đoan, các hoạt động tội phạm có tổ chức đe dọa sự vững chắc của chính quyền và sự ổn định của xã hội.

Năm 2003, tại thành phố Thượng Hải, SCO đã thành lập Trung tâm Chống khủng bố chung. Đến Hội nghị cấp cao Tasken (16 - 17/6/2004), tổ chức đã thỏa thuận và đi đến nhất trí thành lập cơ cấu chống khủng bố khu vực (RATS). Tiếp đó, ngày 21/4/2006, Tổ chức hợp tác Thượng Hải lại quyết định thành lập một cơ cấu mới đấu tranh chống buôn bán ma túy, thuốc phiện xuyên quốc gia. Một trong những hoạt động chính của kế hoạch hợp tác nhằm giữ gìn an ninh - quốc phòng tại lãnh thổ các nước thành viên là việc SCO tổ chức những cuộc diễn tập quân sự. Lần đầu tiên, cuộc diễn tập quân sự Liên hợp chống khủng bố của các lực lượng vũ trang được tổ chức tại Oral (Cadáctan) hồi tháng 8 năm 2003.

Nga, Trung Quốc ngày càng tìm cách nêu bật vai trò của SCO như là nền tảng của an ninh khu vực và là lực lượng quan trọng trong nền chính trị tại đây. Biểu hiện là từ ngày 18- 25/8/2005, quân đội hai nước đã tiến hành cuộc diễn tập quân sự mang tên "Sứ mệnh hòa bình" với sự tham gia của các Bộ trưởng, Thứ trưởng quốc phòng của 5 nước thành viên (trừ Udobékixtan). Đây được coi là nỗ lực chống khủng bố cao nhất trong khuôn khổ SCO từ khi thành lập. Người đứng đầu Ban thư ký trung tâm này, Vyacheslar Kasymn, cho biết: *"Cuộc tập trận quốc phòng "Sứ mệnh hòa bình 2005" rõ ràng minh họa nhiều tiến bộ của sự hợp tác quân sự trong cuộc chiến chống khủng bố không chỉ ở một địa phương nào đó mà còn ở trên toàn khu vực SCO"*. Ông này còn cho biết

⁷ Như trên.

⁸ <http://vietnamnet.vn/thegioi/binhluan/2005/10/499932>
. Khi thương mại trở thành vũ khí chính trị.

⁹ *Bi ấn đằng sau cuộc tập trận Trung - Nga*, Tài liệu Tham khảo đặc biệt, TTXVN, ngày 30/8/2005.

thêm: “Cuộc tập trận “Sức mệnh hòa bình 2005” đem lại cho chúng tôi kinh nghiệm có ích trong việc thực hiện các hoạt động chống khủng bố song phương và đa phương”.¹⁰

Với nội dung: tác chiến, mô thức tác chiến kiểu mới nhằm ứng phó với các thách thức chủ yếu, cuộc tập trận Nga - Trung Quốc diễn ra như một điều mong muốn nhằm tăng cường củng cố an ninh khu vực.

Mới đây nhất, tại Bắc Kinh, ngày 26/4/2006, SCO đã ra kế hoạch tiến hành cuộc diễn tập chống khủng bố trên lãnh thổ Nga vào năm 2007 với sự tham gia của cả 6 nước thành viên. Dự báo, cuộc diễn tập này có quy mô và mức độ lớn nhất từ trước đến nay, có cả lực lượng đặc nhiệm, lực lượng không quân, sử dụng vũ khí điều khiển chính xác.

Có thể thấy, trên lĩnh vực quan trọng hàng đầu của SCO này, “Hợp tác an ninh quốc phòng là một trong những trọng điểm của SCO. Hội nghị định kỳ Bộ trưởng Quốc phòng SCO là cơ chế quan trọng để đảm bảo hợp tác trong lĩnh vực an ninh, quốc phòng của SCO, duy trì, phát triển ổn định. Hiện nay, trong lĩnh vực an ninh, quốc phòng, cần phẩm kiên quyết thực hiện nhận thức chung mà các nguyên thủ đã nhất trí là nhanh chóng chuyển hóa tiềm lực hợp tác thành kết quả hiện thực”.¹¹

Hợp tác trên lĩnh vực kinh tế, văn hóa và các lĩnh vực khác

Ngoài việc thúc đẩy hợp tác trong lĩnh vực an ninh, tại các kỳ Hội nghị Thượng đỉnh, Tổ chức hợp tác Thượng Hải còn bàn đến nhiều lĩnh vực như chính trị, kinh tế, văn hóa... Những hoạt động tích cực và hiệu quả đó một mặt củng cố chặt chẽ hơn nữa việc tăng cường hợp tác giữa các nước thành viên, mặt khác còn nâng cao vị thế và danh tiếng của SCO trong trường quốc tế và khu vực.

Trên lĩnh vực kinh tế, hợp tác của Tổ chức hợp tác Thượng Hải thu được một số thành tựu đáng kể. Ngày 29/3/2003, các nước thành viên SCO đã chính thức ký kết Hiệp định khung về tăng trưởng kinh tế. Tại đây, Trung Quốc đề nghị thành lập khu vực mậu dịch tự do trong thời gian tới, tiến tới phá bỏ mọi hàng rào thuế quan nhằm xây dựng một thể thống nhất trong SCO. Thủ tướng Trung Quốc Ôn Gia Bảo đề nghị đẩy mạnh hơn nữa thương mại và kim ngạch xuất nhập khẩu giữa các quốc gia với nhau. Tiếp đó, ngày 23/9/2004, SCO ký kết chương trình hành động chung với 100 hoạt động khác nhau nhằm thúc đẩy hợp tác kinh tế thương mại. Hội nghị cấp cao lần thứ V Tổ chức hợp tác Thượng Hải diễn ra ngày 26/10/2005 cũng bàn đến các dự án năng lượng, dầu khí, khai thác mỏ than và một số tiềm năng thế mạnh của mỗi nước.

Trên lĩnh vực văn hóa, hợp tác của SCO đã triển khai được một vài điểm đáng kể. Như việc các Bộ trưởng Văn hóa SCO đã họp lần đầu tiên ngày 12/4/2002, ký Tuyên bố chung về hợp tác và đẩy mạnh hơn nữa mối quan hệ văn hóa giữa các nước thành

¹⁰ Như trên.

¹¹ “Vì sao SCO tiến hành diễn tập liên hợp, tổ chức SCO tăng cường hợp tác”, Tài liệu Tham khảo đặc biệt, TTXVN, 12/7/2006.

viên. Tuy nhiên, hiện trên những lĩnh vực này, hợp tác của SCO còn rời rạc và chưa thực sự hiệu quả, chưa tương xứng với tiềm năng, mục đích hoạt động của nó.

4. Hội nghị thượng đỉnh lần thứ VI - những bước phát triển mới

Trưởng thành hơn rất nhiều ở sinh nhật tuổi lên năm, từ ngày 15 - 16/6/2006, Hội nghị cấp cao của Tổ chức hợp tác Thượng Hải được xem là một mốc quan trọng trong quá trình phát triển của SCO. Tham dự Hội nghị có 10 nguyên thủ quốc gia của 6 nước thành viên, 5 nước quan sát viên và khách mời của Hội nghị là Mông Cổ, Ấn Độ, Iran, Pakixtan và Apganixtan. Trong đó, việc Tổng thống Iran Mahamoud Ahmadinejad tham gia Hội nghị đã thu hút sự quan tâm của dư luận quốc tế trong vấn đề giải quyết hạt nhân của Iran. Mỹ lo ngại Iran sẽ tìm đồng minh và sự ủng hộ từ phía các thành viên của SCO trong vấn đề hạt nhân của mình.

Đây là Hội nghị lớn nhất từ trước đến nay của SCO, thông qua Tuyên ngôn 5 năm, các văn kiện về an ninh, kinh tế, thương mại và hàng loạt quyết định quan trọng về mặt tổ chức công tác nhân sự, xây dựng Ban thư ký. Ngoài ra, SCO còn ký kết một văn kiện hợp tác trên mọi lĩnh vực với các quan sát viên của mình. Tại Hội nghị lần này, SCO đặc biệt chú ý nhiều đến việc liên kết kinh tế, thương mại, tập trung vào tiến trình nhất thể hóa kinh tế khu vực với mục tiêu đưa hàng hóa, tiền vốn, kỹ thuật và dịch vụ trong khu vực được tự do lưu thông. Đến nay, tổ chức này đã triển khai được 127 dự án, hợp tác trên 11 lĩnh vực, thành lập được nhiều nhóm làm

việc trên từng lĩnh vực cụ thể như: hải quan, giao thông, năng lượng...¹²

Một điều đáng nói là nếu Mỹ “không thêm quan tâm” và cho rằng “không có gì cần quan ngại” trước sự ra đời của SCO thì sự lớn mạnh của Tổ chức này vô tình trùng hợp với việc tăng cường thâm nhập vào khu vực Trung Á của Mỹ, nhất là sau sự kiện 11/9/2001, khiến Nga và Trung Quốc ngày càng xích lại gần nhau hơn. Điều đó làm Mỹ không thể không chú ý. Bằng chứng là trong chương trình nghị sự của SCO hồi năm ngoái đã đòi Mỹ rút lực lượng ra khỏi căn cứ ở Udobekixtan và Curoguxtan. Giới lãnh đạo Nga cũng không ngần ngại tố cáo chính quyền Tổng thống Bush trong chiêu bài dân chủ, đứng đằng sau các cuộc “cách mạng màu”- nguyên nhân làm tình hình Trung Á mất ổn định.

Không chỉ dừng lại ở 6 thành viên, trong một tương lai không xa, Tổ chức hợp tác Thượng Hải ngày càng mở rộng quy mô. Việc lên kế hoạch kết nạp thêm các nước quan sát viên sẽ tạo thời cơ cho SCO mở rộng hợp tác và hành động phối hợp trong nhiều lĩnh vực, nhất là khoa học công nghệ và cuộc đấu tranh chống khủng bố quốc tế.

Với mục tiêu trở thành một thực thể địa chính trị quan trọng trong đời sống quốc tế, SCO đã và đang ra sức củng cố về mặt tổ chức, thể chế, tăng cường mối quan hệ với các nước thành viên, đặc biệt là nỗ lực ổn định tình hình khu vực Trung Á.

¹² Hưng Nguyễn. *SCO và cuộc đua các cường quốc*, Báo Quốc tế, số 24 (15/6-21/6/2006).